

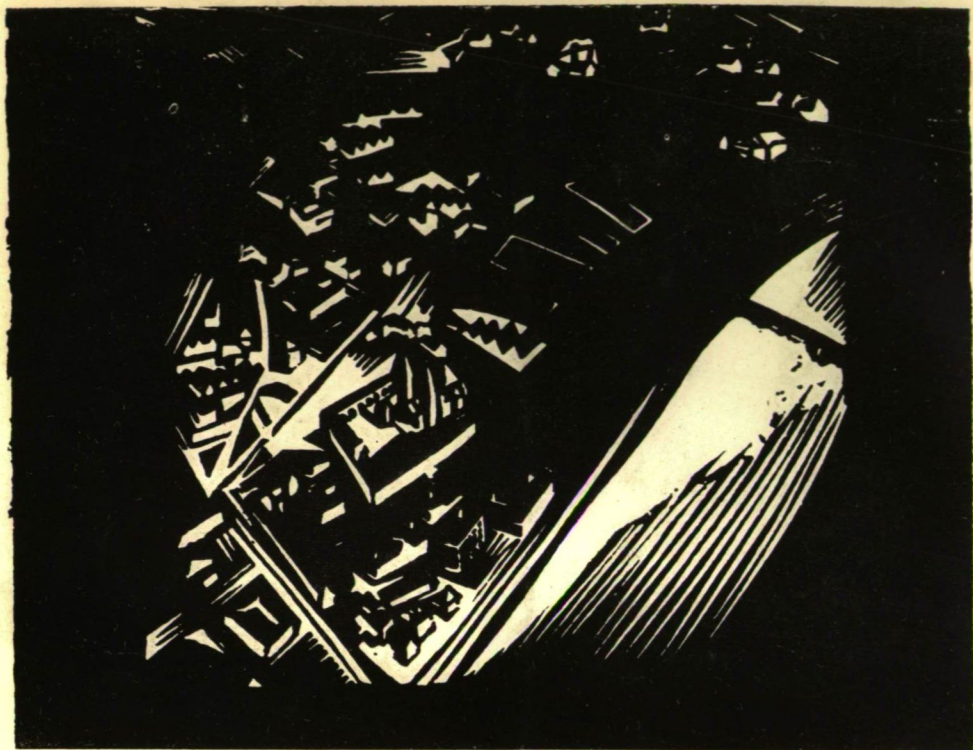
KIS SZEGEDI IRODALOMTÖRTÉNET

XIV.

A Szegedi Fiatlok Művészeti Kollégiumának az 1930-as évek első felében kibontakozó tevékenysége kiemelkedően értékes fejezet Szeged kultúrtörténetében. E mozgalom tudatos törekvéssel kapcsolódik a helyi kulturális fejlődés több évszázados áramához, értékelve vállalja annak minden előremutató törekvését, de mi sem idegenebb tőle, mint a szűkkeblű provincializmus, hisz pl. a szabadteri játékok programját elgondolva (és részben megvalósítva) a várost nem is az ország, de Európa művészeti vérkeringésébe kívánta bekapcsolni.

A hetvenes évek óta — amikor a népiesség zászlaja alatt, majdnem félszázadnyi időre, egységessé szerveződött a szegedi irodalom — most, a húszas-harmincas évek fordulóján — a világháborút és a proletárforradalmat követően — először fogalmazódik korszerűen újjá Szeged irodalmi programja. A Szegedi Fiatlok mélyen átéli a szegedi hagyományt, s mindaddig meg nem haladott szinten, kollektív erőfeszítéssel és egységes nézőpontból vállalkoznak az értékek korszerű interpretálására: a ferences atyák tudós alapvetéséből és a naiv vallásos folklórból éppúgy feltöltekeznek, mint Kálmány Lajos népközölségre intő példájából vagy Tömörkény és Juhász speciális érzékenységből. A magába süppedő, elkomorodott Juhász Gyulát — akinek irodalomtörténeti jelentőségét éppen egyikük körvonalazza elsőnek — egyenestől ők rázzák fel egy utolsó, nekik üzenő kötet erejéig („Fiatlok, még itt vagyok!” — 1935). Az első nagy egyetemi nemzedéket reprezentáló József Attila 1925 utáni szegedi kapcsolatai ugyancsak a Fiatlok mozgalmához kötődnek. 1930 nyarán — a Bartha Miklós Társaság vásárhelyi csoportjának megalakulását követően — József Attila azért utazik Szegedre, hogy együttműködési tervekről beszéljen velük. A mozgalmat messzemenően támogató Sík Sándor professzort doktorálási szándékkal is felkeresi, aki — úgy látszik — készséggel tette volna jóvá „Horger Antal úr” vétkét, ha valóban sor kerül a szigorlatra. (A Kollégium majd József Attila hagyományának ápolásában is komoly részt vállal: Radnóti — jeleztük legutóbb — a hátrahagyott versek sajtó alá rendezője, Hont Ferenc munkáskórusokkal szavaltatja verseit Szegeden, s 1941—42-ben nagyszabású antifasiszta József Attila-előadássorozatot rendez a fővárosban.) A húszas évek szegedi avantgardista hagyományai pedig egyenesen testközelben vannak: Berczeli Anzeim Károly, Hont Ferenc és Széll István már a József Attila körül kavargó próbálkozások során hallattak magukról, nyugtalan kezdeményezéseik a Kollégium tevékenységének sodrában higgadnak maradandó művekké. A folytonosságot e vonatkozásban különösen nem árt hangsúlyozni, hisz a Kollégium pl. köztudomásúan fokozott érdeklődéssel fordul a szabadvers, illetve a hagyományos lírai formák válsága, valamint a legmodernebb színházi törekvések elméleti és gyakorlati kérdései felé.

Es mélyen átéli a Szegedi Fiatlok a szegedin keresztül a magyar valóságot: a paraszti nyomorúság mellett elsősorban a munkásosztály megtörhetetlen erejének és világnézetének valóságát. Programjuk legfontosabb újdonsága — a teljes hagyomány és a modern avantgardista törekvések vállalása mellett — épp a munkássággal és a marxizmussal való egymásra találásukból fakad. A részvétellel teli tradicionális szegedi parasztrajz tollukon könnyörtelen tényfeltáró-lázító szociográfiára vált, a munkásság iránti szimpátia illegális pártmunkává lényegül. A Kollégium tevékenységének messzefutó szálai így nemcsak a népi írók s a Válasz baloldali gárdája felé ágaznak, de összekötik Szegedet az egyetemes magyar munkásmozgalommal

Buday György Szegedet ábrázoló fametszete, Baróti Dezső Juhász Gyula-tanulmányának alapján

is; a felvidéki Sarlósokkal éppúgy, mint a párt illegális folyóiratával, a Gondolattal.

A teljes szegedi tradíció kritikusan vállaló-hozzá kapcsolódó számbavétele, a magyar társadalom egészére érvényes hagyomány- és valóságvizsgálat a tudomány (néprajz, szociológia), illetve a művészet (szépirodalom, színpad, képzőművészet) eszközeivel — a szociális igazságtalanságok tudatos érzékelte, majd a marxizmus tanításának jegyében —, a történeti vizsgálódások modern (pl. pozitívizmussal-ellenes) felfogásának érvényre juttatása, az ars poeticájukat és ars politicájukat megfogalmazó új irodalom és művészet megteremtése — íme így foglalható össze erős nagyolással a Szegedi Fiatalok gazdag programja.

Mindebből szinte mindent megvalósítottak, máig maradandó érvénnyel. Az 1930 őszén létrejött Kollégium 15 alapítójának névsorán végigtekintve, ámulva látjuk, hogy mily sokoldalúan tehetséges gárdát alkottak, s hogy legtöbbjük útja — több-kevesebb zökkenővel, törvényszerűen a marxizmus tanításainak szellemében — milyen gazdagon kibontakozott, termékenyítőn beleépült az utóbbi negyedszázad társadalmi-politikai, tudományos-művészeti fejlődésébe. Csak pusztá felsorolásra van helyünk: Kalmár Lászlóné Árvay Erzsébet, Balla Sándor (1908-), Baróti Dezső (1911-), Berczeli Anzelm Károly (Szeged, 1904-), Budai György (1907-), Erdei Ferenc (Makó, 1910-), Gáspár Zoltán (1901-1944), Hont Ferenc (Szeged, 1907-), Kárász Judit, Ortutay Gyula (Szeged, 1910-), Radnóti Miklós (1909-1944), Reitzer Béla (Szeged, 1911-1944), Széll István (Szeged, 1905-), Tolnai Gábor (1910-) és Tomori Viola — ők voltak a másokat is magába ölelő Művészeti Kollégium legmunkásabb alapító tagjai. Elsősorban nagyszabású kiadványsorozatuk érdemel figyelmet. Az 1938-ig megjelenő Szegedi Kis Kalendáriumon kívül a Kollégium 1931-1935 között 16 kiadványt jelentet meg: Radnóti két verseskötvét és Buday két fa-

metszetsorozatát, irodalomtörténeti értéke-zéseket: Radnóti disszertációját Kafka Margit-ról, az első Dugonics-, Tömörkény- és Juhász Gyula-monográfiát (Baróti, Ortutay), Tolnai könyveit Erdélyi irodalmi életéről és a szabadversről, Hont színház-történeti, Reitzer pedagógiai, Ortutay két néprajzi, Tomori pszichológiai tanulmányát, Berczeli Anzelm egy uramját. E száraz adatsor nem egy maradandó művét rejtja a magyar művészetnek és tudománynak, s mindiárt élettel telhet meg az enumeráció, ha a Kollégium tevékenységi formái közül másokra is emlékezünk: néprajzi-szociográfiai kutatások, irodalmi estek, viták, előadások, illegális újságszerkesztés a szegedi munkásotthonban, magas szintű színpadmozgalom, csúcsán a szabadtéri játékok megindításával stb. stb.

A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma az egyetem keretein belül szerveződött, s a kiválasztottak számára külön szemináriumot vezető Sík Sándor mellett ott állott bölcsőjénél a kiváló etnográfus professzor, Solymossy Sándor is (1864-1945), akinek nem kis szerepe volt a Kollégium néprajzi orientációjának elmélyítésében. Az egyetem tudományos folyóirata, a Népnök és Nyelvünk (1929-1939) ugyancsak megnyitotta hasábjait a Fiatalok írásai előtt: Erdei Ferenc Makó-szociográfiájának pl. több részlete itt jelent meg.

A Művészeti Kollégium mozgalma nemcsak Szeged s az egyetem eleven hagyománya; a magyar értelmiségi-ifjúsági mozgalmak történetében is megkülönböztetett helye van: a sok vonatkozásban vele rokon szlovákiai Sarlósok tevékenységével állítható egyenértékű párhuzamba. A kérdés monográfikus feldolgozására vállalkozó fiatal szegedi irodalomtörténész, Csaplár Ferenc tanulmánya elsősorban azért méltó tárgyhöz, mert sokoldalúan képes volt e jogos párhuzam érzékeltetésére.

K. S. I.

Baróti Dezső